

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۱۰/۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۴/۰۶

صص: ۱۶۸-۱۳۹

شاپا چاپی: ۶۱۲۱-۲۰۰۸
الکترونیکی: ۵۲۱۸-۲۶۴۵

الگوی مفهومی اندیشه‌ی دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (حفظ الله تعالی) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

حسین مهدیان^۱

چکیده

این پژوهش به منظور تدوین و ارائه الگوی مفهومی اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی انجام شده است. پژوهش حاضر از نظر فایده و هدف از نوع تحقیقات کاربردی، از نظر رویکرد از نوع کیفی بر پایه پارادایم تفسیری و از نظر ماهیت و نوع مطالعه از نوع اکتشافی است. بیکره این پژوهش کلیه بیانات و مکتوبات مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) می-باشد. روش تحقیق این پژوهش برای استخراج مفاهیم و ارائه الگو، روش داده بنیاد است که با استفاده از این روش و در راستای اهداف پژوهش بیانات و مکتوبات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) به صورتی هدفمند و نظام‌مند بگونه‌ای که بتوان عصاره‌ی بینش دفاعی معظم‌له را استخراج، مفهوم سازی، مقوله-سازی و سپس مدل‌پردازی نمود، مورد خوانش قرار گرفته است. در همین راستا، در مرحله اول، فیش‌برداری مطالب و کدگذاری باز تعداد ۱۰۱۵ گزاره در قالب ۱۱۴ مفهوم یا مفهوم فرعی استخراج گردیده است. در مرحله دوم (کدگذاری محوری)، ۱۱ مقوله اصلی (ایستادگی، آمادگی، انضباط، مأموریت، سازماندهی، آموزش و تربیت، شناخت و رصد تهدیدات، تکامل، هوشیاری، حفظ امنیت، برنامه‌ریزی) و ۳۷ مقوله فرعی دسته بندی و احصاء گردیدند. در مرحله سوم (کدگذاری انتخابی) تفسیر و تبیین الگو و مدل استخراج شده صورت گرفته است. در این مرحله بر اساس نتایج دو مرحله کدگذاری قبلی به تولید مدل پرداخته شده است و بر اساس نظریه استراوس-کوربین الگوی مفهومی اندیشه معظم‌له در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی جهت تدوین دکترین و راهبردهای دفاعی - امنیتی در راستای مواجهه با تهدیدات پیش‌روی انقلاب اسلامی ترسیم و ارائه گردیده است.

کلیدواژه‌ها: فرماندهی معظم کل قوا (مدظله)، اندیشه دفاعی، الگوی مفهومی، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

DOR: 20.1001.1.20086121.1403.23.103.5.0

۱. دکترای تخصصی استادیار، علوم سیاسی، دانشکده علوم، دانشگاه امام علی (ع)، تهران، ایران | hmahdian1358@gmail.com

مقدمه

نظام ج.ا.ایران، یک نظام هویتی است که دال مرکزی آن اسلام می‌باشد و به تبع آن، هویت اسلامی تعیین کننده هنجارها، منافع و جهت حرکت نظام اسلامی در طول سال‌های پس از انقلاب اسلامی بوده است. از این رو، اثرگذاری مبانی و برون‌دادهای هویتی بر نظام جمهوری اسلامی ایران در قالب هنجارهای ارزشی - تجویزی ظهور و بروز پیدا نموده است. محوری‌ترین برون‌داد هویتی انقلاب اسلامی، هنجارهای تجویزی قانون اساسی ج.ا.ایران است که در آن رئوس کلی نظام و خطوط اصلی حرکت آن را مشخص شده است. در کنار قانون اساسی، دیدگاه‌های رهبران ج.ا.ایران قرار دارد که بر اساس قانون اساسی بالاترین مرجع تصمیم‌گیری قدرت سیاسی کشور است و برای جامعه و نظام سیاسی از ولایت مطلق برخوردار است. از این رو، رهبری نظام ج.ا.ایران به دلیل جایگاه فقهی و حقوقی که دارند، عالی‌ترین مقام تشخیص دهنده امور و تجویز کننده هنجارها در سطح جامعه و نظام سیاسی در زمینه‌های مختلف هستند. در این میان یکی از زمینه‌هایی که رهبری نظام ج.ا.ایران به عنوان فرماندهی کل قوا، به آن توجه و تأکید فراوانی دارند، امور دفاعی است. از سوی دیگر، تفکر، تعمق، توجه و تأکید نسبت به دفاع و امنیت، در همه جوامع وجود دارد و همواره بر هماهنگی و همسو بودن سیاست‌ها و راهبردها با خط مشی فکری و چهارچوب اندیشه‌ای آن جامعه تأکید می‌شود، ولی در جامعه‌ای مانند جامعه ایران که نظام فکری و اعتقادی و راهنمای رفتار عملی خود را از شرع مقدس اسلام و ذات لایزال الهی می‌گیرد، اهمیت و ضرورت این نکته ظریف و با اهمیت دو چندان گشته و از جایگاهی رفیع برخوردار می‌گردد زیرا جامعه دین مدار که داعیه جاری و ساری کردن شرع مقدس و قوانین الهی در همه امور فردی و اجتماعی انسان دیندار را دارد، نمی‌تواند نسبت به تدبیر امور نظامی و دفاع در برابر تهاجم خارجی بی تفاوت بوده و یا با نگرشی سطحی از کنار آن بگذرد.

در این میان، یکی از متولیان امور دفاعی کشور، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است. این نهاد (سپاه پاسداران انقلاب)، از جمله نهادهای انقلابی است که پس از پیروزی انقلاب اسلامی تشکیل شده و بر طبق قانون اساسی ج.ا.ایران، وظیفه حفظ انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن را بر عهده دارد. بر اساس اصل یکصد و پنجاهم قانون اساسی «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که در نخستین روزهای پیروزی انقلاب تشکیل شده برای ادامه نقش خود در نگهبانی از انقلاب و

دستاوردهای آن پا برجا مانده است و حدود وظایف و قلمرو مسئولیت آن در رابطه با وظایف و قلمرو مسئولیت نیروهای مسلح دیگر با تاکید بر همکاری و هماهنگی برادرانه میان آنها بوسیله قانون تعیین شده است» (قانون اساسی ج.ا.ایران: اصل ۱۵۰). به موجب ماده اول اساسنامه سپاه پاسداران (مصوب ۱۳۶۱/۶/۱۵): «سپاه پاسداران انقلاب اسلامی نهادی است تحت فرماندهی عالی مقام معظم رهبری که هدف آن نگهداری از انقلاب اسلامی ایران و دستاوردهای آن و کوشش مستمر در راه تحقق آرمانهای الهی و گسترش حاکمیت قانون طبق قوانین دینی و مذهبی جمهوری اسلامی ایران و تقویت کامل بنیه دفاعی جمهوری اسلامی از طریق همکاری با سایر نیروهای مسلح و آموزش و سازماندهی نیروهای مردمی می باشد» (اساسنامه سپاه پاسداران، ۱۳۶۱: فصل اول، ماده ۱).

اما در خصوص مسئولیت، عملکرد، راهبرد و... سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، قانون اساسی صرفاً رئوس کلی را مشخص نموده است؛ در حالی که با توجه به روند سریع تحولات و تغییر شرایط، نوع تهدیداتی که متوجه نظام ج.ا.ایران بوده، دچار تحول شده و در حال حاضر بخش عمده‌ای از این تهدیدات، ماهیت هویتی و هستی‌شناختی به خود گرفته‌اند و یکی از روش‌های فائق آمدن بر تهدیدات هویتی، تبیین اندیشه‌های روشنگرانه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران به عنوان یک نهاد هویتی انقلابی است. از این رو، دیدگاه‌ها و اندیشه‌های رهبری معظم انقلاب، برای تعیین مسیر حرکت این نهاد انقلابی و ترسیم جهت‌گیری مطلوب و مؤثر آن، متناسب با شرایط در برهه‌های مختلف زمانی نیازی حیاتی به نظر می‌رسد.

این در حالی است که با توجه به جایگاه رهبری نظام اسلامی و ملاحظات مربوط به آن، تاکنون امکان دسترسی به آثار مکتوب و مدون - که به صورتی هدفمند و نظام‌مند تهیه شده باشد، در موضوعات مختلف و به خصوص در امور دفاعی به وجود نیامده است. لذا برای دسترسی به منظومه‌ی نگرش و بینش معظم‌له در موضوعات مختلف، از جمله در خصوص اندیشه دفاعی با موضوعیت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، لازم است با یک سازوکار روشمند، به بررسی بیانات و اندیشه ایشان، پرداخته شود. چنین مواجهه‌ای با بیانات و اندیشه رهبری، بایستی هدفمند و نظام‌مند صورت گیرد تا بتوان از لابلای بیانات - که به فراخور جایگاه اجرایی و مدیریتی ایشان بیان شده

است - عصاره‌ی بینش دفاعی فرمانده کل قوا در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را استخراج، شاخص‌بندی، مؤلفه‌سازی و سپس مدل‌پردازی نمود.

اندیشه دفاعی تفکری است که به صورت قاعده‌مند و توأم با انسجام دورن‌گفتمانی به بررسی مسأله بقای مادی و معنوی یک جامعه پرداخته تا آن را در برابر خطرات و تهدیدات نظامی خارجی ایمن نماید و در جهت حصول امنیت و تأمین منافع آن به چاره‌جویی بپردازد. با توجه به اهمیت مقوله اندیشه دفاعی در سرنوشت مادی و معنوی کشور و همچنین به دلیل تحولات گوناگون در سطح نظام بین‌المللی و تنوع در محیط‌های تعاملی و همچنین گوناگونی تهدیدات، تلاش‌های زیادی برای بکارگیری اندیشه‌های دفاعی فرماندهی کل قوا به عنوان صاحب نظر شاخص دفاعی کشور صورت گرفته است. تلاش برای بیان مفاهیم و مؤلفه‌ها و الگوسازی از اندیشه‌های دفاعی رهبری معظم انقلاب، نیازمند آشنایی و شناخت کامل با این اندیشه‌ها بوده و برای تبلیغ و تشریح و به کارگیری اندیشه‌های دفاعی معظم له، بایستی بتوان آنها را در قالب یک روش علمی مناسب به صورت «نظام‌مند» و «هدفمند» تدوین نمود. از این رو مسئله اصلی این پژوهش طراحی «نظام‌مند» و «هدفمند» الگوی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله) با موضوع سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است.

هدف کلی پژوهش نیز طراحی الگوی «نظام‌مند» اندیشه‌های دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است و اهداف فرعی پژوهش نیز عبارتند از:

۱. شناسایی و استخراج مفاهیم برجسته اندیشه‌های دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
۲. تعیین مقوله‌های اصلی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

مفاهیم نظری

مفهوم شناسی دفاع

واژه دفاع در لغت به معنی «از کسی حمایت کردن بدی و آزاری را از خود یا دیگری دور کردن، وطن یا ناموس و حقوق خود را از دستبرد دشمن حفظ کردن» است (عمید، ۱۳۷۲، ج ۱: ۱۱۸۴). «از دستبرد دشمن حفظ کردن، بازداشتن، پس زدن، پاسخ طرف مقابل در هر دعوی، جنگی که با دشمنان کنند برای جلوگیری از حمله آنان» (معین، ۱۳۸۶: ۱۲۳۷). همچنین دفاع به معنی «دفع کردن، دور کردن از کسی همدیگر را راندن» (لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۷۵: ۱۳۲۵). دفاع به معنای اقداماتی است که انجام می‌شود تا از تهدیدات، خطرات و حملات مختلف در برابر فرد، سازمان یا جامعه و کشور محافظت شود. این اقدامات ممکن است شامل استفاده از تکتیک‌ها، راهبردها، تجهیزات و منابع مختلف باشد. دفاع می‌تواند در زمینه‌های مختلفی مانند دفاع فیزیکی (دفاع سخت افزاری)، دفاع سایبری، دفاع اطلاعاتی و غیره انجام شود. در این میان دفاع ملی به معنای دفاع از امنیت و منافع ملی کشور و ملت در برابر تهدیدات خارجی و داخلی است. این شامل استفاده از سیستم نظامی، اقتصادی، اطلاعاتی و سایر منابع برای حفظ امنیت کشور و پایداری آن است. دفاع ملی به کشورها کمک می‌کند تا در صورت تهدید، بتوانند از خود دفاع کرده و امنیت ملی خود را حفظ کنند (مهدیان، ۱۳۹۹: ۵۳).

دفاع همواره یکی از دغدغه‌های اصلی هر نظام سیاسی محسوب می‌شود؛ چراکه با امنیت و سرنوشت کشور پیوند خورده است. مفهوم کلان دفاع دارای اجزایی است که بدون تردید دفاع ملی از بارزترین و برجسته‌ترین آن‌ها محسوب می‌شود که کیفیت و ماهیت آن بر ضریب امنیت کشور تأثیرگذار است. پیچیده شدن مناسبات در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای از یکسو بر اهمیت این مقوله افزوده و از سوی دیگر فرایند تدوین آن را دشوار نموده است. دلیل عمده این موضوع، نقش آفرینی متغیرهای بیشتر و نیز سرعت تحولات است (عصاریان نژاد، ۱۳۹۱: ۵۶). با مدرن شدن جوامع، اداره جامعه و حمایت از شهروندان در برابر انواع خطرات و آسیب‌هایی که می‌تواند آن‌ها را تهدید کند، بر عهده‌ی دولت‌ها گذاشته شده است. دولت‌ها نیز موظفند در چهارچوب قانون به این وظیفه عمل کنند. حق دفاع مشروع استفاده از زور را برای مقابله با تجاوز و اعاده نظم موجه می‌سازد. «منشور سازمان ملل» مقرر می‌دارد که استفاده از زور تنها در موارد دفاع از خود و

در پاسخ به تجاوز مسلحانه می‌تواند به کار گرفته شود (قاسمی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۱۱). دفاع دارای ابعاد روانشناختی، فرهنگی اجتماعی، اقتصادی، شهروندی (غیرنظامی) و نظامی است (MINDEF, 2004: 2-3).

کشورهای مختلف با توجه به هویت فرهنگی-تاریخی، قابلیت‌های ژئوپلیتیک و شرایط منطقه‌ای و بین‌المللی که دارند، دارای اهداف دفاعی متفاوتی هستند اما به صورت کلی مهمترین اهداف دفاعی در کشورهایی که قدرت منطقه‌ای یا جهانی هستند، عبارتند از:

۱. دفاع از کشور در برابر حمله خارجی؛
۲. حفظ مزایای نظامی نیروهای مسلح در سطوح مختلف؛
۳. بازدارندگی دشمنان از تعرض به منافع حیاتی کشور؛
۴. فعال کردن هم‌تایان منطقه‌ای و بین‌المللی برای پیشبرد نفوذ و منافع؛
۵. حفظ توازن قدرت مطلوب منطقه‌ای؛
۶. دفاع از متحدان در برابر تجاوزات نظامی و تقویت شرکا در برابر زورگویی و تقسیم منصفانه مسئولیتها برای دفاع مشترک؛
۷. منصرف کردن، جلوگیری یا بازدارندگی به دست آوردن دشمنان دولتی و بازیگران غیر دولتی از گسترش یا استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی؛
۸. جلوگیری از هدایت و پشتیبانی تروریست‌ها از عملیات خارجی علیه منافع سرزمینی و شهروندان، متحدان و شرکای خارج از کشور (Mattis, 2018: 4).

اندیشه

اندیشه و تفکر فرایندی است که در آن عقل به عنوان ابزار محوری به کار می‌رود و ذهن با مرور معلومات، دانش‌ها و شهود در جهت کشف یک مجهول، حل مسئله و افق‌گشایی آینده است. (مراد پیری، ۱۳۹۱: ۴۴). اندیشه در تعریف عام به معنای هرگونه تفکر درباره امری و در تعریف خاص به معنای هرگونه اندیشه منسجم، دارای چهارچوب نظری، اصولی و مستدل و بااهمیت در امور است (مهدیان و ترکاشوند، ۱۴۰۰: ۲۹-۲۸). هر اندیشه‌ای از چند جزء کلی تشکیل شده است که بدون آن‌ها اندیشه‌ای شکل نمی‌گیرد. شناخت این عناصر به فهم ما نسبت به مفهوم "اندیشه" در آرا و نظر دیگران کمک شایانی می‌کند. این عناصر عبارتند از: ۱- ایده

های بنیادین؛ این ایده‌ها به لحاظ ماهیت، ناپایدار نبوده و ماندگار هستند. در واقع این ایده‌ها هستند که دلایل تغییر رهنامه‌ها را توضیح می‌دهند. ایده‌ها نقش مهمی در تعیین رفتار هر نهاد یا سازمان پیچیده‌ای ایفا می‌کنند ۲- اصول؛ اصل، مفهومی است که تمام یا قسمتی از یک نظریه، ایدئولوژی و... بر آن ابتناء یافته باشد، به گونه‌ای که اگر اصل نقض شود و یا از بین برود، موجودیت آن نظریه یا ایدئولوژی با خطر مواجه می‌شود (رشیدزاده، ۱۳۹۳: ۲۳).

اندیشه دفاعی

اندیشه دفاعی یا تفکر دفاعی، یک دوراندیشی، آینده‌نگری و روشن بینی عمیقی است که در قالب طرح‌ها و برنامه‌های دقیق راهبردی موجب تامین منافع کشور در زمینه‌های مختلف در حال و آینده می‌شود (مراد پیری، ۱۳۹۱: ۴۴). اندیشه دفاعی، یک رویکرد شناختی است که بر تقویت انعطاف‌پذیری و حفاظت در جوانب مختلف حیات ملی تأکید می‌کند. اندیشه دفاعی در مقیاس ملی به رویکرد و ذهنیت استراتژیکی اطلاق می‌شود که توسط دولت‌ها و سیاست‌گذاران برای حفظ منافع، امنیت و رفاه ملت و شهروندان یک کشور به کار می‌رود. این موضوع شامل تدابیر پیشگیرانه، ارزیابی خطر و آمادگی برای کاهش تهدیدات ممکن و تضمین انعطاف‌پذیری کشور در مواجهه با چالش‌هاست (defencethinking, 2022).

تفکر دفاعی در مقیاس ملی کمک می‌کند تا استقلال یک کشور را حفظ کرده و منافع حیاتی آن را محافظت نماید. با پیش‌بینی و مقابله با تهدیدات خارجی، دولت‌ها می‌توانند حفظ یکپارچگی سرزمینی، استقلال سیاسی و استقلال اقتصادی را تضمین کنند (مه‌دی‌ان، ۱۳۹۹: ۵۸). دامنه اندیشه دفاعی به مفهوم‌های مختلف و در زمینه‌های متنوعی قابل اعمال است. اندیشه دفاعی در حوزه‌های امنیت ملی، سیاست و استراتژی دفاعی، اطلاعات و نظارت، مدیریت بحران و ریسک، تصمیم‌گیری، آمادگی برای بحران، امنیت سایبری و حفاظت اطلاعات و... مورد استفاده قرار می‌گیرد (defencethinking, 2022). چهار رکن عمده و عنصر اساسی اندیشه دفاعی عبارتند از: مبانی نظری و عقیدتی، آرا و تفکرات نخبگان، تجارب نظامی و تحولات سیاسی و نظامی (رشیدزاده، ۱۳۹۳: ۲۳). نظر به اهمیت و جایگاه اندیشه نظامی، این اندیشه نیز باید دارای اصولی باشد تا بتواند از کارکرد لازم برخوردار باشد که مهم‌ترین این اصول عبارتند از:

- ۱- اندیشه نظامی باید مبتنی بر قالب های فکری باشد
- ۲- اندیشه نظامی باید مبتنی بر خلاقیت ذهنی باشد
- ۳- اندیشه نظامی باید کاربردی باشد
- ۴- اندیشه نظامی باید با موضوع دفاع متناسب باشد (جعفری و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۹-۳۴).
- ۵- نظام مند بودن؛ هر اندیشه ای باید نظام مند باشد. به عبارت دیگر، اجزای هر نظام اندیشگی باید به لحاظ ماهیت و کارکرد دارای سازگاری باشند (جعفری و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۹-۳۴).

مزایا و کارکردهای اندیشه دفاعی

تفکر دفاعی دارای مزایای و دستاوردهای ارزشمندی است از جمله مزایای اندیشه دفاعی: (۱) افزایش مقاومت (۲) بهبود تصمیم گیری (۳) افزایش امنیت (۴) حل مؤثر مسائل است (مهیدیان، ۱۳۹۹: ۵۹). اندیشه دفاعی هدایت گر علم نظامی است که بر اساس آن سیاست دفاعی یک کشور شکل می گیرد. در یک جمع بندی، کارکردهای اندیشه دفاعی را می توان به سه دسته تقسیم کرد:

الف) دستاوردهای اولیه اندیشه دفاعی، شامل (راهبرد، فلسفه و علم دفاعی)؛

ب) دستاوردهای ثانویه که در اصل حوزه کاربردی اندیشه دفاعی را مشخص می کند. شامل (حوزه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نظامی)؛

ج) دستاوردهای نهایی اندیشه دفاعی که شامل سیاست دفاعی یک کشور خواهد بود که ساختار و سازمان دفاعی کشور، راهبردهای دفاعی، تسلیحاتی، بودجه ای و نوع روابط با قدرت نظامی، سیاسی و غیره را بیان می کند (مراد پیری، ۱۳۹۱: ۴۶).

اهمیت و ضرورت اندیشه دفاعی

اندیشه دفاعی یکی از مهمترین و ضروری ترین مواردی است که برای حفظ امنیت و امنیت ملی یک کشور لازم است. برخی از اهمیت ها و ضرورت های اندیشه دفاعی عبارتند از:

۱. حفظ امنیت ملی: اندیشه دفاعی به کشورها کمک می کند تا از تهدیدات خارجی و داخلی محافظت شوند و امنیت ملی خود را حفظ کنند. این امر برای حفظ استقلال، حریم خصوصی و سلامت جامعه بسیار حائز اهمیت است.

۲. تقویت قدرت نظامی: اندیشه دفاعی به کشورها کمک می‌کند تا نظامی قوی و مؤثر داشته باشند که در صورت نیاز، بتوانند خود را در برابر هرگونه تهدید دفاع کنند. این بهبود قدرت نظامی می‌تواند از حملات خارجی و تهدیدات مختلف جلوگیری کند.

۳. تحقق امنیت منطقه‌ای: اندیشه دفاعی به کشورها کمک می‌کند تا در فضای منطقه‌ای و بین‌المللی، همکاری و هماهنگی لازم را برای حفظ امنیت و پایداری منطقه به اجرا درآورند. این همکاری‌ها می‌تواند به جلوگیری از تنش‌های منطقه‌ای و جلب همکاری بین کشورها کمک کند.

۴. پیشگیری از جنگ: با توسعه اندیشه دفاعی، کشورها می‌توانند به جای استفاده از نظام نظامی برای حل اختلافات، از روش‌های دیپلماتیک و صلح‌آموز استفاده کنند. این موضوع می‌تواند به پیشگیری از جنگ و خروج از مسیر صلح آور باشد (مهدیان و ترکاشوند، ۱۴۰۰: ۳۰).

با توجه به این نکات، مشخص است که اندیشه دفاعی برای هر کشور ضرورت و اهمیت دارد و باعث حفظ امنیت، استقلال و پایداری کشور می‌شود.

پیشینه پژوهش

۱. غلامعلی رشید، حیدری، کیومرث (۱۳۹۶)، مقاله تدوین راهبردهای نظامی دفاع همه‌جانبه در برابر جنگ احتمالی آینده

نتیجه: این مقاله در رویکرد گفتمانی خود به این نتیجه رسیده که بسیج منابع و امکانات ملی، فراملی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های ملی و فراملی و موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواستراتژیکی ج.ا.ا. به منظور افزایش و تقویت بنیه دفاعی و مقابله با تهدیدات همه‌جانبه دشمن تاثیر فوق العادی دارد یعنی بیشتر به دفاع همه‌جانبه که یکی از انواع دفاع می‌باشد پرداخته است.

۲. سلامی، حسین و یداللهی رضا (۱۳۹۶)، مقاله: ارائه الگوی دفاعی حاکم بر اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

نتیجه: نویسندگان در این مقاله با روش گراند و تحلیل محتوای کیفی اندیشه دفاعی حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) را در ابعاد ۵ گانه سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی مورد بررسی و تحلیل قرار داده و پس از سه مرحله کدگذاری الگوی دفاعی حاکم بر اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) را ارائه نموده‌اند.

۳. محمود زاده، ابراهیم، فرجی، ایرج و فوجانی محمد مهدی (۱۳۹۶)، مقاله الگوی نوآوری در نیروهای مسلح از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله)
- نتیجه: این پژوهش با هدف تبیین نوآوری در نیروهای مسلح از دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله) صورت گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد با تبیین اندیشه نوآوری دفاعی و سپس معماری بخش‌های دفاعی، دانش و فناوری دفاعی و معماری سازمانی نیروهای مسلح، نوآوری در ابعاد مختلف امور دفاعی قابلیت پیاده‌سازی را کسب می‌کند.
۴. مراد پیری، هادی (۱۳۹۵)، مقاله: تبیین اصول و مؤلفه‌های الگوی دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه اسلام
- نتیجه: در این پژوهش نویسنده داشتن استراتژی دفاعی - امنیتی را وسیله‌ای در تحکیم و حفظ ثغور سرزمین و حفظ منافع ملی دانسته و تأکید نموده که مسئولین بخش‌های اجرایی می‌بایست در اصلاح اهل و عمران بلاد مسئولیت خود را همگام با برنامه حفظ شئون و ثغور اسلامی ایفا نمایند.
۵. خراسانی، مصطفی و زکی پور، مهدی (۱۳۹۶)، مقاله: بررسی اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری در خصوص نیروهای مسلح
- نتیجه: نویسندگان این مقاله اعتقاد دارند که اندیشه نظامی بیانگر جهان‌بینی و اعتقاداتی است که اساس عمل فردی، همگرایی و مشارکت اجتماعی و هم‌افزایی سازمانی را در جامعه نیروهای مسلح تشکیل می‌دهد. همچنین نقش فرماندهی و اندیشه مربوط به آن از موارد مهم در نیروهای مسلح است. در حالی که سخنی در مورد ارائه مدل برای استراتژی دفاعی کشور نمی‌گوید.
۶. محمودی، محسن (۱۴۰۱)، مقاله: جهاد تبیین در فضای مجازی از منظر رهبر انقلاب (حفظه الله)
- نتیجه: نویسنده در این مقاله معتقد است جهاد تبیین در فضای مجازی یک جریان جهادی و انقلابی اصیل برای ابهام زدایی از شبهات، اخبار جعلی و تحریف در سطح جامعه است. دشمن در فضای مجازی از انواع ترندها و فناوری‌ها برای مهندسی ذهن، گمراهی و تحریف واقعیت استفاده می‌کند و لذا آمادگی در این عرصه برای مقابله با آن حائز اهمیت است.
۷. مهدیان، حسین و یوسفوند، یعقوب (۱۳۹۵)، تبیین اندیشه امنیتی امام خامنه‌ای (حفظه ...) در حوزه جنگ نرم و استحکام قدرت درونی نظام

نتیجه: نویسندگان در این پژوهش در راستای تبیین اندیشه امنیتی فرماندهی کل قوا با اشاره به مفهوم جنگ نرم و قدرت ملی به عنوان مبانی نظری تحقیق، بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) پیرامون مفهوم جنگ نرم و ساخت قدرت درونی نظام را مورد واکاوی قرار داده‌اند و راهکارهای مقابله با جنگ نرم از دیدگاه ایشان را بیان نموده‌اند. در این مقاله نتایج به دست آمده بیانگر آن است که به کارگیری راهکارهای ارائه شده از منظر مقام معظم رهبری (مدظله) در جهت مقابله با جنگ نرم موجب تقویت و استحکام ساخت قدرت درونی نظام می‌شود و قدرت ملی را در صحنه بین‌المللی افزایش می‌دهد.

در مجموع، بررسی ادبیات و پیشینه موضوع بیانگر این است که پژوهش حاضر در موارد زیر با تحقیقات قبل از خود متمایز است: تاکنون پژوهشی که هم از نظر موضوعی و هم از نظر چارچوب نظری با موضوع و چارچوب این پژوهش کار شده باشد یافت نشد؛ برخی از پژوهش‌ها فقط به مباحث نظری پرداخته شده؛ برخی دیگر علاوه بر چارچوب نظری وارد مباحث مصداقی شده‌اند اما با موضوع این پژوهش متفاوت هستند. عده‌ای از تحقیقات انجام شده هم که روی اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری کار کرده‌اند از نظر روش شناسی با این پژوهش متمایز هستند. در نهایت می‌توان گفت پژوهش حاضر به صورت خاص در پی طراحی مدل و الگوی نظام مند اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است که تاکنون سابقه‌ای مشابه آن یافت نشده است.

روش‌شناسی پژوهش

نوع و روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش کیفی است؛ که در آن برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نظریه «داده بنیاد»^۱ استفاده می‌شود. این مطالعه از نظر هدف، اکتشافی و به دنبال ایجاد دانش و بصیرت و درک بهتر از پدیده مورد بررسی است. از این رو، اجرای این پژوهش به منظور احصاء مفاهیم شاخص و مقوله‌های اصلی و الگوی نظری اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی صورت گرفته است. از این رو بررسی و تحلیل اندیشه فرماندهی کل قوا در

1. Ground theory

خصوص دفاع، به روش استقرایی مد نظر قرار گرفته تا مفاهیم و مقوله‌های اصلی را در این زمینه مورد شناسایی قرار گیرد تا بتوان با تصویر روشن‌تر و کارآمدتری از اندیشه معظم له در خصوص دفاع، مدل و الگوی مورد نظر ایشان را ترسیم نمود.

روایی این پژوهش در دو بعد مد نظر قرار گرفته است. نخست اینکه اندیشه دفاعی رهبر معظم انقلاب به عنوان کسی که بیش از سه دهه مسئولیت فرماندهی کل نیروهای مسلح کشور را بر عهده داشته است، از بالاترین درجه اعتبار برخوردار می‌باشد. ضمن اینکه مفاهیم، مقوله‌ها و در نهایت مدل ارائه شده پس از تبادل نظر با تعداد ۸ نفر از صاحب‌نظران در حوزه‌های مرتبط بدست آمده و دیدگاه‌های اصلاحی آنها نیز اعمال گردیده است.

در خصوص پایایی نیز، هر سه گام ۱- کد گذاری باز، ۲- کد گذاری محوری و ۳- کد گذاری انتخابی متن خوانش شده بیانات، توسط سه نفر از پژوهشگران در مراحل مختلف کد گذاری، استخراج مفاهیم و احصاء مقوله‌ها صورت گرفته و نتایج به دست آمده با هم همپوشانی کاملی داشته است. لازم به ذکر است در استخراج و احصاء مفاهیم و مقوله‌های بدست آمده، دیدگاه تکمیلی ۶ نفر از صاحب‌نظران لحاظ گردیده است.

بیکره تحقیق

پژوهش حاضر بر مبنای بیانات و اندیشه مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی صورت گرفته است.

متغیرهای تحقیق

این پژوهش از نوع اکتشافی و استقرایی است و به صورت کیفی با روش داده بنیاد انجام می‌شود، اما در کلیت پژوهش موضوع دفاع در بیانات و اندیشه مقام معظم رهبری، مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد.

ابزارهای گردآوری اطلاعات

ابزار گردآوری داده‌های پژوهش حاضر، شامل فیش برداری (کتابخانه‌ای)، استفاده از مراجع و منابع علمی و همچنین دیدگاه مسئولان مربوطه از وبگاه‌های رسمی و معتبر و همچنین به منظور

بررسی و تحلیل بیانات مقام معظم رهبری، داده‌های بیانات از نرم‌افزار حدیث ولایت در خصوص دفاع مورد خوانش قرار گرفته و از طریق سازمان‌دهی و ارتباط داده‌ها با یکدیگر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

شیوه تجزیه و تحلیل داده‌ها

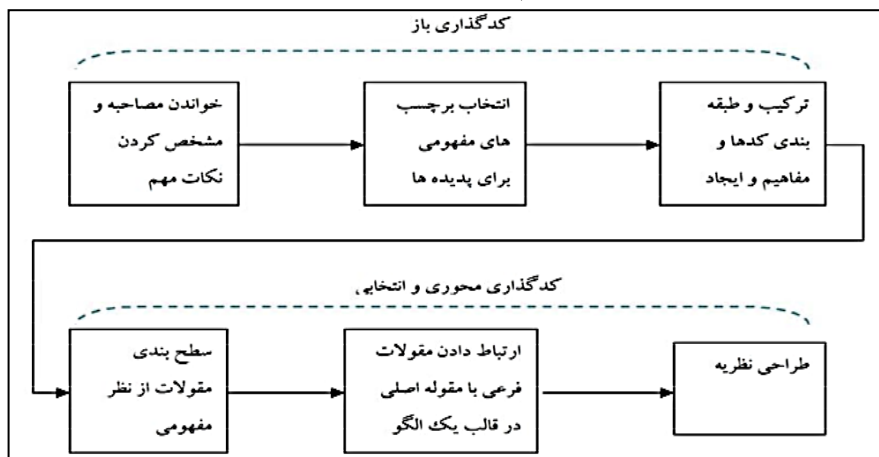
روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش روش داده بنیاد است. در همین راستا برای فرایند تجزیه و تحلیل و الگوسازی، سه گام صورت می‌گیرد:

۱. در گام اول خواندن و مطالعه دقیق بیانات و اندیشه‌ها، فیش‌برداری مطالب و مفاهیم مهم و کدگذاری باز آنها برای تعیین مفاهیمِ اخصِ حاوی پیام صورت گرفته است. کاری که در این مرحله صورت گرفته بخشی از تحلیل است که با عنوان کدگذاری باز یا اولیه شناخته می‌شود و در آن مفاهیم اصلی و فرعی بیانات شناسایی شده است. در این مرحله ۱۰۱۵ کد (در قالب مفهوم و زیر مفهوم) از طریق پرسیدن سوالات و انجام مقایسه‌ها شناسایی و استخراج شده است. محصول این مرحله "مفاهیم" یعنی ارکان اصلی در ساختن مقولات الگو هستند که عنوان‌گذاری شده‌اند. کدگذاری باز صورت گرفته شامل تحلیل و کدگذاری بیانات، مشخص نمودن طبقات و تفسیر آنها بر اساس ویژگی‌های هر مفهوم است. در ضمن کدگذاری باز بیانات به بخش‌های مجزای خرد شده و برای به دست آوردن شباهت‌ها و تفاوت‌های آنها مورد بررسی قرار گرفته‌اند. منظور از خرد کردن و مفهوم‌پردازی این است که به هر کدام از متن‌ها و ایده‌هایی که در بیانات موجود است نامی داده شده است. این نام، برچسب یا نشانه‌ای است که به جای آن گزاره، یا ایده نهشته است. البته در مرحله بعد خود مفاهیم بر اساس شباهت‌هایشان مورد طبقه‌بندی قرار گرفتند که به این کار مقوله‌پردازی گفته می‌شود. عنوانی که به مقوله‌ها (دسته‌ها) اختصاص داده می‌شود، انتزاعی‌تر از مفاهیمی (اجزایی) است که مجموعاً آن مقوله را تشکیل می‌دهند. مقولات دارای قدرت مفهومی بالایی هستند زیرا می‌توانند مفاهیم و خرده مقولات را بر محور خود جمع کنند. عنوان یا نامی که برای مقولات انتخاب می‌شود باید بیشترین ارتباط را با داده‌هایی که مقوله نمایانگر آن است داشته و آنقدر با آن همخوان باشد که بتوان آنچه را که بیان می‌کند، به سرعت به خاطر آورد و درباره اش فکر کرد.

۲- گام دوم بازخوانی و سؤال کردن درباره‌ی مؤلفه‌های شاخص، انجام مقایسه، فکر کردن و کدگذاری محوری و تعیین مقوله‌ها برای ترسیم و طراحی الگو است. هدف این مرحله برقراری رابطه بین مفاهیم تولید شده در مرحله کدگذاری باز است. هدف از کدگذاری محوری، ایجاد رابطه بین طبقات ایجاد شده در مرحله کدگذاری باز است. در حالی که کدگذاری باز، داده‌ها را به مفاهیم و مقوله‌ها تفکیک می‌کند، کدگذاری محوری از طریق پیوند بین یک مفهوم و مفاهیم فرعی آن داده‌ها را برای تعیین مقوله‌های محوری بهم پیوند می‌دهند. در این مرحله از پژوهش حاضر تعداد ۱۱ مقوله اصلی و تعداد ۳۷ مقوله فرعی به دست آمده است.

۳- گام سوم، کدگذاری انتخابی برای تفسیر و تبیین الگو و مدل استخراج شده است. برای این که تحلیل‌ها به نظریه تبدیل شوند مفاهیم باید به طور منظم به یکدیگر ربط یابند. کدگذاری انتخابی مرحله اصلی نظریه‌پردازی است که بر اساس نتایج دو مرحله قبلی کدگذاری (که به‌عنوان مراحل مقدماتی و زمینه ساز برای تئوری پردازی، مقوله‌ها و روابط مقدماتی را به‌عنوان سازه‌ها و اصول اصلی تئوری در اختیار می‌گذارند) به تولید تئوری می‌پردازد. به این ترتیب که مقوله محوری را به شکلی نظام‌مند به دیگر مقوله‌ها ربط داده، آن روابط را در چارچوب یک روایت روشن کرده و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیش‌تری نیاز دارند، اصلاح می‌کند. در این سطح سعی می‌شود با کنار هم نهادن مقوله‌ها حول مقوله محوری، به عنوان مضمون اصلی یک روایت تئوریک برای پدیده ارائه شده و ضمن آن، حول و حوش این رشته اصلی، بین مفاهیم و مقوله‌ها، ارتباطی نظام‌مند ایجاد شود. بنابراین کدگذاری انتخابی فرایند یکپارچه سازی و بهبود (پالایش) مقوله‌ها است به این ترتیب که محقق با ایجاد یک آهنگ و چیدمان خاص بین مقوله‌ها آن‌ها را برای ارائه و شکل دهی یک مدل (الگو) تنظیم می‌کند. در راستای گام سوم در این پژوهش بر اساس الگوی نظریه استراوس-کوربین مدل نظام‌مند پژوهش ترسیم و ارائه گردیده است.

شکل ۱. مسیر انجام و تکمیل تجزیه و تحلیل داده‌ها

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش روش داده بنیاد است. در همین راستا برای فرایند

تجزیه و تحلیل و الگوسازی، سه گام صورت می‌گیرد:

۱- در گام اول (کد گذاری باز)؛

۲- به عناصر نظریه داده بنیاد (یعنی شرایط علی، پدیده محوری، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله گر، پیامدها و راهبردها) پدیده محوری تعیین، ارتباط سایر عناصر با آن مشخص، و گزاره‌های حکمی (قضایا) پژوهش بیان گردیده است. گزاره‌های حکمی فرضیه‌هایی است که روابط بین مقوله‌ها و عناصر با پدیده محوری را در الگوی ارائه شده روشن می‌کنند (شکل ۲).

«شرایط علی»: مقوله‌هایی مربوط به شرایطی که بر مقوله محوری تأثیر می‌گذارند؛

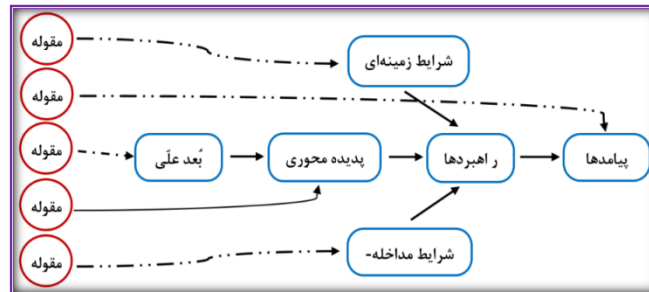
«زمینه»: شرایط عامی که بر راهبردها تأثیر می‌گذارند؛

«مقوله محوری»: یک صورت ذهنی از پدیده‌ای که اساس فرآیند است؛

«شرایط مداخله گر»: شرایط خاصی که بر راهبردهای تأثیر می‌گذارند؛

«راهبردها»: کنش‌ها یا برهم کنش‌های خاصی که از پدیده محوری منتج می‌شود؛

«پیامدها»: خروجی‌های حاصل از استخدام راهبردها (احمدی، ۱۳۹۹: ۸۸).

شکل ۲: مدل پارادایمی کدگذاری محوری (مهدیان و ترکشوند، ۱۴۰۰، ۱۵۳)

۳- گام سوم (کدگذاری انتخابی)؛ برای تفسیر و تبیین الگو و مدل استخراج شده است. در این سطح سعی می‌شود با کنار هم نهادن مقوله‌ها حول مقوله محوری، به‌عنوان مضمون اصلی یک روایت تئوریک برای پدیده ارائه‌شده و ضمن آن، حول و حوش این رشته اصلی، بین مفاهیم و مقوله‌ها، ارتباطی نظام‌مند ایجاد شود و مدل نظام‌مند ترسیم و ارائه گردیده است.

سؤالات پژوهش

سوال اصلی: الگوی «نظام‌مند» اندیشه‌های دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به چه صورت است؟
سؤالات فرعی نیز عبارتند از:

۱. مفاهیم برجسته اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی کدامند؟
۲. مقوله‌های اصلی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی کدامند؟

یافته‌های پژوهش

مرحله اول: کدگذاری باز شامل استخراج کدها و احصاء مفاهیم

در این بخش از پژوهش در راستای اهداف پژوهش یعنی: «طراحی الگوی «نظام‌مند» اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به‌عنوان هدف نهایی و اصلی پژوهش و عنوان اهداف مقدماتی و فرعی پژوهش یعنی:

۱. شناسایی و استخراج مفاهیم برجسته اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

۲. تعیین مقوله‌های اصلی اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی؛

بیانات و مکتوبات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) از سال ۱۳۶۸ تا سال ۱۴۰۱ به صورتی هدفمند و نظام‌مند به گونه‌ای که بتوان عصاره بینش فرماندهی معظم کل قوا را استخراج، مفهوم‌سازی، مقوله‌سازی و سپس مدل‌پردازی نمود، مورد خوانش قرار گرفته است.

در همین راستا در مرحله اول در راستای کدگذاری باز اندیشه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، فیش‌برداری مطالب و کدگذاری باز آن‌ها برای تعیین مفاهیم شاخص حاوی پیام صورت گرفته است. در این مرحله تعداد ۱۰۱۵ گزاره در قالب ۱۱۴ مفهوم یا مفهوم فرعی استخراج گردیده است.

مرحله دوم: کدگذاری محوری

در این مرحله مقوله‌ها و مفاهیم اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) احصاء گردیدند. مقوله‌های اصلی اندیشه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در حوزه سپاه پاسداران انقلاب اسلامی عبارت‌اند از:

جدول ۱. مؤلفه‌ها و مفاهیم و کمیت آنها

ردیف	مؤلفه اصلی	مؤلفه فرعی	مفهوم اصلی	مفهوم فرعی
۱	ایستادگی	۴	۱۵	۱۷
۲	انضباط	۲	۵	۰
۳	آمادگی	۶	۲۱	۴۹
۴	مأموریت (پاسداری از انقلاب اسلامی)	۴	۱۸	۵۳
۵	سازماندهی	۳	۱۲	۳
۶	آموزش و تربیت	۳	۷	۱۳
۷	شناخت و رصد تهدیدات انقلاب اسلامی	۳	۷	۱۵
۸	تکامل (پیش‌روندگی و پیش‌برندگی)	۲	۵	۱۹
۹	هوشیاری	۳	۹	۱۴
۱۰	امنیت	۴	۱۳	۱۷
۱۱	برنامه ریزی	۳	۷	۱۷

در این خصوص در ابتدا جدول استخراج شده اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی شامل مقوله‌های اصلی و فرعی، مفاهیم اصلی و فرعی و زیر مفاهیم فرعی آورده شده و در ادامه مدل‌های محقق ساخته و ستاره‌ای نظام‌مند ارائه گردیده است.

جدول ۲. مؤلفه‌ها و مفاهیم استخراج شده اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفهوم	تعداد گزاره
ایستادگی	برخورداری از قدرت بازدارندگی	صلابت و ابهت - ذکر و یاد خدا	۴
	ایستادگی واستقامت	حفظ ایستادگی - عقب نشستن در مقابل دشمن - حفظ استقامت - حفظ آمادگی رزمی - وحدت و همبستگی - تقویت روحیه ایمان در خود و مردم	۴۵
	الگو بودن	الگو بودن برای دنیا - الگو بودن برای دیگر ملت ها در دفاع	۲
	در لاک دفاعی و موضع انفعالی نرفتن	داشتن ابتکار عمل در مقابل دشمن - سرکوب کردن دشمن در مرزهای خودش - توجه به مقاومت شکنی دشمن از طریق تهاجم فرهنگی	۴
انضباط	حفظ سلسله مراتب	رعایت سلسله مراتب فرماندهی - تعیین جایگاه با درجه	۲
	رعایت نظم و انضباط	رعایت ارزش های درون سازمانی - اجرای کامل آئین نامه های انضباطی - حرکت در چارچوب نظم و قانون	۳
آمادگی	آمادگی نظامی	عملیاتی نگه داشتن نیروها - کارآمدی نظامی - تقویت قدرت نظامی حضور دائمی فرمانده هان	۶
	آمادگی معنوی و روحی	تقویت روحیه - توجه به معنویت	۵۲
	آمادگی سازمانی و انضباطی	کادر سازی	۲
	آمادگی علمی و فنی	پیشرفت فنی - ابتکار	۳
	حفظ آمادگی	پشتیبانی ملت برای آمادگی - توجه به ثروت فرهنگی - توجه به ثروت انسانی و طبیعی - تقویت ساخت درونی و آمادگی	۱۶

جدول ۲. مؤلفه‌ها و مفاهیم استخراج شده اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفهوم	تعداد گزاره
مأموریت (پاسداری از انقلاب اسلامی)	حفظ و تقویت سپاه برای حفظ انقلاب اسلامی	خصوصیات سپاه بودن-شناخت و حفظ معنای پاسداری-حفظ خصوصیت پاسداری	۸۸
	حفظ جمهوری اسلامی	استحکام ساخت درونی نظام-ارتباط با مردم-سازندگی و آبادانی کشور	۱۶
	بیداری و کمر بستگی دائمی برای انقلاب اسلامی	آمادگی همیشگی در مقابل تهدیدات انقلاب اسلامی-حفظ انقلاب اسلامی با هوشیاری، آمادگی و روحیه پاسداری-امانت دانستن انقلاب اسلامی-حفظ شاعر و اهداف انقلاب اسلامی-انقلابی بودن-پاسدار انقلاب اسلامی ماندن-حضور و زنده بودن انقلاب- محدود نکردن انقلاب به حوادث انقلابی	۵۴
	اجرای صحیح مأموریت پاسداری	کار را با کیفیت انجام دادن-جدی بودن در مأموریت های دفاع -انجام محکم و متقن امور محوله-در وقت عمل کردن	۵
سازماندهی تربیت و آموزش	هماهنگی با ستاد کل	الگوپذیری ارتش و سپاه از یکدیگر	۲
		صمیمیت سپاه و ارتش	۳
		هماهنگی با ارتش از طریق ستاد کل	۳
		مکمل بودن سپاه و ارتش	۱۸
	نیرومندی با سازماندهی	مستقل و متکی به خود بودن	۱
		شناخت وظیفه و قرار گرفتن در جای خود برای تأمین امنیت	۱
	استحکام سازماندهی	وحدت فرماندهی	۸
		محوریت فرماندهی	۱۲
		نیروی دریایی	۱
		نیروی هوافضا	۱
سپاه قدس		۱	
نیروی زمینی-استفاده از بسیج در کنار نیروی زمینی		۱۷	
آموزش دینی و اعتقادی	معرفت دینی	۱۲	
	تربیت دینی	۳۴	
آموزش نظامی	دانش نظامی	۱	
	آموزش رزمی	۳	
حفظ و استفاده از تجربیات گذشته	حفظ معنویات دفاع مقدس	۸	

جدول ۲. مؤلفه‌ها و مفاهیم استخراج شده اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفهوم	تعداد گزاره	
شناخت و رصد تهدیدات انقلاب اسلامی	وجود تهدید همیشگی	تمام ندانستن دشمنی دشمنان	۶	
	شناخت چالش‌ها و تهدیدات	خطر دشمن خارجی-خطر اضمحلال درونی	۱۷	
	شناخت دشمن و اهداف آن	هدف کوتاه مدت دشمن (ایجاد ناامنی داخلی) هدف میان مدت دشمن (فشار اقتصادی) هدف بلند مدت دشمن (به زانو درآوردن انقلاب برای تغییر نظام یا تغییر رفتار آن)	۱۷	
تکامل (پیش روندگی و پیش برندگی)	تکامل بیرونی (حرکت پیشرونده و تعالی بخش در انقلاب)	برنامه ریزی دائمی و همیشگی	۱	
	تکامل درونی (سپاه)	تلاش و همت	۱	
		صف واحد بودن	۱	
		بعد مادی تکامل	۱	
هوشیاری	آمادگی و غافلگیر نشدن	دوری از غفلت-جدی گرفتن تهدید-توجه به اطلاعات و ضد اطلاعات-آمادگی و هوشیاری همیشگی برای کید دشمن	۱۳	
	هوشمندی	آگاهی و هوشیاری-زود فهمیدن و به موقع عمل کردن در دفاع	۹	
	بصیرت	هوشیاری و عبرت گرفتن از صدر اسلام-شناخت و بصیرت در همه عرصه‌ها-حفظ و افزایش بصیرت	۴۹	
امنیت	امنیت در همه ابعاد	امنیت سرزمینی و مرزی	۳	
		امنیت فرهنگی	۱	
		امنیت شهروندی	۱	
	وحدت برای امنیت	وحدت و یگانگی	۷	
		وحدت نیروهای مسلح	۶	
		حفظ وحدت ملی	۲	
		شناخت امنیت و احساس مسئولیت نسبت به آن	دانستن معنا، اهمیت و راه‌ای دست‌یابی به امنیت	۱
	جهاد	جهاد	احساس مدافع امنیت کشور را داشتن	۲
			دانستن الزامات مسئولیت	۱
			جهاد فی سبیل الله	۳۸
			تداوم جهاد	۴
			الگوی جهاد داشتن	۳۷

جدول ۲. مؤلفه‌ها و مفاهیم استخراج شده اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفهوم	تعداد گزاره
برنامه ریزی	نگاه بلند مدت داشتن	جدی گرفتن نوآوری و طرح های ابتکاری	۳
		استفاده از ظرفیت های کنونی و معطل مانده	۱
		نگاه به استعداد بومی	۲
	هدف گذاری	آگاهی از توانایی های خود (۷۷ گزاره)	۱۵
		ایمانی بودن اهداف	۲
		اولویت بندی اهداف	۱
	به روز بودن برنامه‌ریزی‌ها	جلو بودن از دشمن در برنامه ریزی	۲

پس از خوانش مجدد و کدگذاری انتخابی داده‌ها، از منظر مدل نظام‌مند استراوس کوربین نیز

۶ مقوله به شرح زیر احصاء گردید:

۱- مقوله علی (وجود تهدیدات علیه انقلاب اسلامی)

۲- مقوله محوری (پاسداری از انقلاب اسلامی)

۳- مقوله شرایط زمینه ای و بسترساز

۴- مقوله عوامل مداخله گر

۵- مقوله راهبردها

۶- مقوله پیامدها و نتایج

جدول ۳. مقوله شرایط علی

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفاهیم
عوامل علی (وجود تهدیدات علیه انقلاب اسلامی)	تهدیدات بیرونی	وجود تهدید همیشگی بر علیه انقلاب اسلامی و تمامی نداشتن دشمنی دشمنان هدف کوتاه مدت دشمن (ناامنی داخلی) هدف میان مدت دشمن (فشار اقتصادی و ایجاد نارضایتی) هدف بلند مدت دشمن (به زانو درآوردن انقلاب برای تغییر نظام یا تغییر رفتار آن)
	تهدیدات درونی	نارضایتی و شکاف بین ملت و مسئولان خطر اضمحلال درونی (فرهنگی-اجتماعی، سیاسی)

جدول ۴. مقوله محوری (پاسداری از انقلاب اسلامی)

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفاهیم
مقوله محوری: پاسداری از انقلاب اسلامی	حفظ و تقویت سپاه برای حفظ انقلاب	حفظ ویژگی‌های سپاه و سپاهی بودن
		شناخت و حفظ معنا و خصوصیات پاسداری انقلاب اسلامی
		تقویت سپاه
	بیداری و کمر بستگی دائمی برای انقلاب	آمادگی همیشگی در مقابل تهدیدات انقلاب
		حفظ و ارتقای روحیه پاسداری
		امانت دانستن انقلاب اسلامی
		حفظ شعاع و اهداف انقلاب
		انقلابی بودن و محدود نکردن انقلاب به حوادث انقلابی
		پاسدار انقلاب ماندن
		کار را با کیفیت انجام دادن
	اجرای صحیح مأموریت پاسداری	جدی بودن در مأموریت‌های دفاع
		انجام محکم و متقن امور محوله
		در وقت عمل کردن

جدول ۵. شرایط زمینه‌ای و بستر ساز

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفاهیم
شرایط زمینه‌ای و بستر ساز	سازماندهی	استحکام سازماندهی (وحدت فرماندهی، محوریت فرماندهی، توجه به همه نیروها در کنار استفاده از بسیج)
		هماهنگی با ستاد کل و لگوپذیری ارتش و سپاه از یکدیگر در سازماندهی
		هماهنگی با ارتش از طریق ستاد کل
	تربیت و آموزش	مکمل بودن سپاه و ارتش
		آموزش دینی و اعتقادی (توجه به معرفت دینی و تربیت دینی)
		آموزش نظامی (کسب دانش نظامی و آموزش رزمی)
		حفظ و استفاده از تجربیات گذشته (عبرت گرفتن از تاریخ صدر اسلام و حفظ معنویات دفاع مقدس)

جدول ۵. شرایط زمینه‌ای و بستر ساز

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفاهیم
برنامه ریزی		نگاه بلند مدت داشتن در برنامه ریزی
		استفاده از ظرفیت های کنونی و معطل مانده
		آگاهی از توانایی های خود و نگاه به استعداد بومی
		جدی گرفتن نوآوری و طرح های ابتکاری
		هدف گذاری ایمانی و اولویت بندی اهداف
امنیت		به روز بودن برنامه ریزی ها و جلو بودن از دشمن در برنامه ریزی
		وجود امنیت در همه ابعاد (سرزمینی و مرزی، فرهنگی، شهروندی)
		وحدت و اتحاد (وحدت ملی، وحدت نیروهای مسلح)
		شناخت امنیت و احساس مسئولیت نسبت به آن
انضباط		شناخت وظیفه و قرار گرفتن در جای خود برای تأمین امنیت
		جهاد (جهاد فی سبیل الله، تداوم جهاد، بهره جهاد، الگوی جهاد داشتن)
		رعایت نظم و انضباط - حفظ سلسله مراتب و ارزش های درون سازمانی

جدول (۶) عوامل مداخله گر

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفاهیم	
عوامل مداخله گر	فضای مجازی	رواج دروغ، تهمت، شایعه و برای ایجاد ناامیدی	
		عوامل داخلی	ضعف مدیران و فساد اداری و اقتصادی
			تفرقه در بین مردم و مسئولان
			وجود غرض ورزی و غرض ورزان
			تلاش بد خواهان داخلی برای به اشتباه انداختن جامعه
	عوامل خارجی	نفوذ، دروغ پردازی و شایعه پراکنی دشمن	
		ایجاد وسوسه توسط دشمن	
		تحریم ها و فشار اقتصادی	
		پروپاگاندا ای رسانه ای دشمن	
		تلاش بد خواهان خارجی برای به اشتباه انداختن ملت	

جدول ۷. راهبردها

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفاهیم
راهبردها	ایستادگی	قدرت بازداندگی داشتن
		ایستادگی واستقامت
		الگو بودن در ایستادگی
	آمادگی	در لاک دفاعی و موضع انفعالی نرفتن
		حفظ و ارتقاء سطح آمادگی نظامی
		آمادگی معنوی و روحی
		آمادگی سازمانی و کادرسازی
		آمادگی علمی و فنی
		تقویت ساخت درونی
		حفظ نقاط قوت کشور (حفظ پشتیبانی ملت، حفظ ثروت فرهنگی، حفظ ثروت انسانی و طبیعی کشور)
	تکامل	تکامل درونی سپاه (مادی و معنوی)
		پیش روندگی و پیش برندگی در امور
	هوشیاری	آمادگی و غافلگیر نشدن (دوری از غفلت، جدی گرفتن تهدید، توجه به اطلاعات و ضد اطلاعات، هوشیاری همیشگی برای کید دشمن)
		آگاهی و هوشمندی و زود فهمیدن و به موقع عمل کردن در دفاع
		بصیرت (هوشیاری و عبرت گرفتن از صدر اسلام، شناخت و بصیرت در همه عرصه ها، حفظ و افزایش بصیرت)

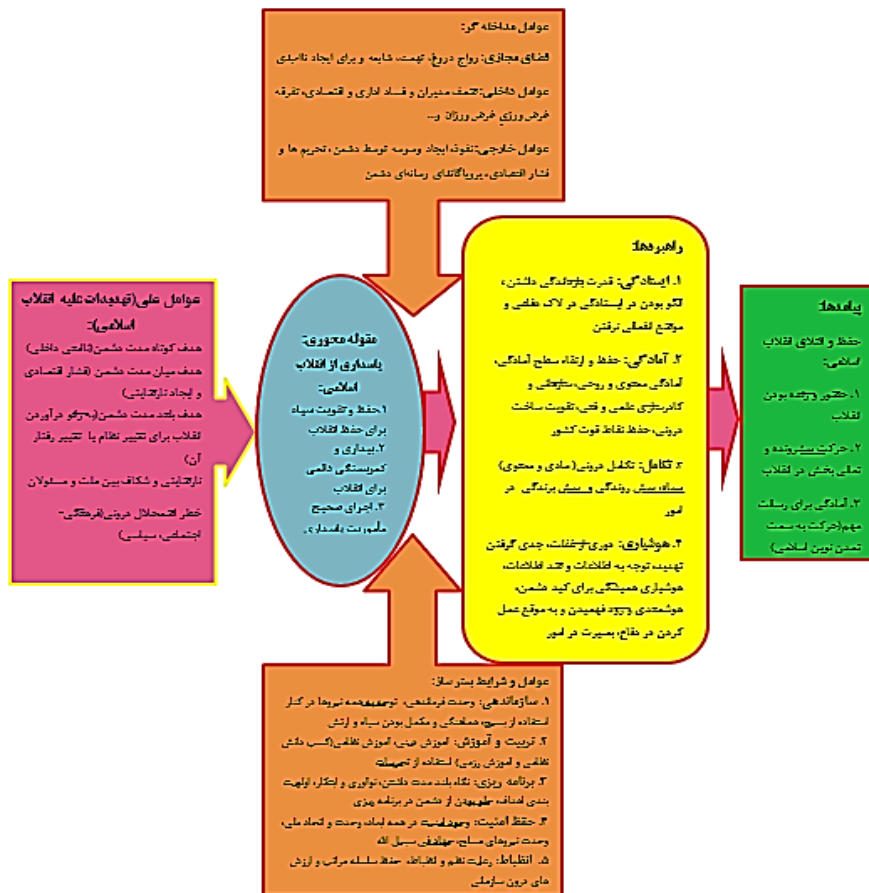
جدول (۸) بعد پیامدها

مؤلفه	مؤلفه فرعی	مفاهیم
پیامدها	حفظ و انتلای انقلاب اسلامی	حضور و زنده بودن انقلاب
		حرکت پیشرونده و تعالی بخش در انقلاب
		آمادگی برای رسالت مهم (حرکت به سمت تمدن نوین اسلامی)

مرحله سوم، کدگذاری انتخابی و ارائه مدل

این مرحله از پژوهش در راستای تفسیر و تبیین الگو و ارائه مدل استخراج شده صورت گرفته است. از این رو، بر اساس نتایج دو مرحله کدگذاری (کدگذاری باز و انتخابی) به تولید مدل نظام‌مند بر اساس نظریه استراوس کوربین پرداخته شده است.

شکل (۱): الگوی اندیشه فرماندهی معظم کل قوا (مدظله‌العالی) در خصوص پاسداران انقلاب اسلامی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

اندیشه‌های دفاعی و راهبردی مقابله با انواع تهدیدات در رویکرد مقام معظم رهبری (مدظله) بخشی از ضرورت‌های راهبردی ج.ا.ایران برای تأثیرگذاری بر محیط منطقه‌ای محسوب می‌شود.

راهبرد دفاعی ایشان را باید به‌عنوان بخشی از نیاز ژئوپلیتیکی و هویتی جمهوری اسلامی ایران برای کنترل و مقابله با تهدیدات دانست. مقابله با تهدیدات دشمنان منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای نسبت به انقلاب و نظام اسلامی یکی از آموزه‌های راهبردی اندیشه دفاعی مقام معظم رهبری برای محدودسازی قدرت بازیگرانی است که از قابلیت مؤثر در جهت ایفای نقش در مناطق پیرامونی برخوردارند. این پژوهش در راستای تدوین نظامند منظومه‌ی نگرش‌ها و بینش‌های اندیشه‌های دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) با موضوعیت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی صورت گرفته است. در این خصوص با یک سازوکار روشمند در قالب روش نظام‌مند گراند تئوری به خوانش و بررسی بیانات و اندیشه‌های معظم‌له از سال ۱۳۶۸ تا ۱۴۰۲ پرداخته شده و تلاش گردیده عصاره‌ی بینش دفاعی ایشان استخراج، کدگذاری و مفهوم‌سازی شود و پس از دست یافتن به مقوله‌های اصلی و فرعی، الگوی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری (مدظله) با موضوع سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به گونه‌ای «نظام‌مند» و «هدفمند» طراحی گردد.

در راستای پاسخ به سؤالات پژوهش سه مرحله کدگذاری: (۱) اولیه برای شناسایی کدها و مفاهیم اندیشه‌ی، (۲) کدگذاری محوری برای تعیین مقولات اصلی و فرعی (۳) و درنهایت کدگذاری انتخابی برای ترسیم الگوی «نظام‌مند» اندیشه مقام معظم فرماندهی کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی صورت گرفته است. در گام اول پس از کدگذاری اولیه بیانات فرماندهی معظم کل قوا (مدظله)، تعداد ۱۰۱۵ گزاره شناسایی و احصاء گردید. پس از بازخوانی گزاره‌ها، ۱۱۴ مفهوم به دست آمد. در راستای گام دوم پژوهش، پس از بازخوانی مفاهیم و کدگذاری محوری ۱۱ مقوله اصلی و ۳۷ مقوله فرعی دست آمد. در بین مقوله‌های اصلی، مقوله «پاسداری از انقلاب اسلامی» با ۱۶۴ گزاره بیشترین تعداد گزاره را به خود اختصاص داده است. از این رو، این مقوله (با ۴ مقوله فرعی، ۱۸ مفهوم اصلی، ۲۹ مفهوم فرعی و ۲۶ زیر مفهوم فرعی) به عنوان مقوله محوری در اندیشه دفاعی فرماندهی معظم کل قوا (مدظله) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی محسوب می‌شود. در بین مقوله‌های فرعی این مقوله اصلی نیز مقوله فرعی «حفظ و تقویت سپاه برای حفظ انقلاب» با ۸۸ گزاره بیشترین تکرار را دارد و از این رو می‌توان گفت مهمترین عامل برای پاسداری از انقلاب اسلامی، حفظ و تقویت سپاه برای

حفظ انقلاب است. حفظ جمهوری اسلامی با ۵۶ گزاره، بیداری و کمر بستگی دائمی برای انقلاب با ۱۵ گزاره و اجرای صحیح مأموریت پاسداری با ۵ گزاره در اولویت‌های بعدی قرار دارند.

راهبردها و راهکارهای پیشنهادی

راهبرد اول: پیگیری راهبرد تکامل بیرونی و درونی (حرکت پیشرونده و تعالی بخش در انقلاب)

الف) تکامل بیرونی (حرکت پیشرونده و تعالی بخش)

راهکارها: ۱. برنامه ریزی دائمی و همیشگی ۲. تلاش و همت ۳. صف واحد بودن

ب) تکامل درونی سپاه

راهکارها: تقوی، مانوس شدن با صحیفه سجادیه برای کسب معرفت، تدین، تقویت با معنویت، دوری از منیت، حفظ گوهر درونی ایمان و مبارزه با یاس و ناامیدی، حفظ اخلاص، اتکا به خدای متعال، خودسازی، دوری از دنیا پرستی، تحکیم رابطه با خداوند، تقوی و عمل صالح برای کسب حمایت الهی

راهبرد دوم: هوشیاری و غافلگیر نشدن توسط دشمن

راهکارها: آگاهی و هوشمندی، دوری از غفلت، جدی گرفتن تهدید، توجه به اطلاعات و ضد اطلاعات، آمادگی و هوشیاری همیشگی برای کید دشمن، زود فهمیدن و به موقع عمل کردن در دفاع، هوشیاری و عبرت گرفتن از صدر اسلام، شناخت و بصیرت در همه عرصه‌ها، عدم ورود به دسته بندی‌های سیاسی، عدم دل‌سپردگی خواص طرفدار حق به متاع دنیا، تقویت ایمان و غیرت دینی و مصونیت بخشیدن با معرفت معارف الهی، انقلابی ماندن

راهبرد سوم: حفظ و ارتقاء آمادگی در همه ابعاد

راهکارها:

عملیاتی نگه داشتن نیروها، تلاش برای کارآمدی نظامی، تقویت قدرت نظامی، حضور دائمی فرماندهان، عملیاتی نگه داشتن نیروها، کادرسازی و ساختن رزمندگان آماده، آمادگی جسمی، تمرین و مانور، کسب آمادگی روحی، تقویت روحیه معنوی، حفظ ثروت فرهنگی (دفاع مقدس - اعتقاد به جهاد)، حفظ ثروت انسانی و طبیعی کشور، تقویت ساخت درونی و آمادگی، داشتن

ابتکار عمل، آمادگی سازمانی و انضباطی، آمادگی علمی و فنی با توجه به جنبه فنی آمادگی دفاعی، حرکت تکاملی و یک قدم جلوتر بودن از دشمن، سست قدم نشدن، دانش و تهذیب نفس برای آمادگی، فراموش نکردن راه و هدف، دقت، توانایی و ابتکار ذاتی، مبتکر مجاهد بودن

راهبرد چهارم: ایستادگی و مقاومت در راه اهداف و آرمانها

راهکارها: قدرت بازدارندگی داشتن، الگوی ایستادگی بودن، در لاک دفاعی و موضع انفعالی نرفتن، داشتن صلابت و ابهت، ذکر و یاد خدا برای افزایش قدرت بازدارندگ، حفظ ایستادگی و عقب نشستن در مقابل دشمن، حفظ استقامت، حفظ آمادگی رزمی، وحدت و همبستگی ملی، تقویت روحیه ایمان در خود و مردم، مقاومت با حفظ روحیه، امید و نگه داشتن مردم در صحنه، تقویت هیبت معنوی در مقابل هیبت مادی ابرقدرتها، مبارزه با هدف رضای خدا، سست و خسته نشدن و ترس نداشتن، زنده نگه داشتن احساس ایمانی و خسته نشدن از تلاش، مأیوس نمودن دشمن، تسلیم نشدن و در موضع اقتدار ایستادن، اعتقاد به ایستادگی در مقابل زورگو، خوداتکایی، حفظ و تربیت جوانان انقلابی، تسلیم نشدن در برابر زورگویی، شاکر بودن برای کسب ایستادگی، سست نشدن و سازش ناپذیری با دشمن، ایستادگی با کمک اخلاص، اتکای به خویش، از میدان به در نرفتن، داشتن ابتکار عمل در مقابل دشمن، سرکوب کردن دشمن در مرزهای خودش، توجه به مقاومت شکنی دشمن از طریق تهاجم فرهنگی.

فهرست منابع

- قرآن کریم، سوره نساء.
- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (سید علی)، بیانات از سال‌های ۱۳۶۸ الی ۱۴۰۱. قابل دسترسی در: www.Khamenei.ir
- اساسنامه سپاه پاسداران (مصوب ۱۳۶۱/۶/۱۵)، تهران، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، فصل اول، ماده ۱.
- جعفری، سید اصغر، متقی، ابراهیم، حسین خانی، نورالله، قربانی، سعید، لطفی و مرزناکی، رحمان (۱۳۹۵)؛ درآمدی بر دفاع در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی). تهران: انتشارات دفاع.
- معین، محمد (۱۳۸۶)؛ فرهنگ معین، تهران: انتشارات زرین.
- خراسانی، مصطفی، زکی پور، مهدی (۱۳۹۶)؛ بررسی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری در خصوص نیروهای مسلح، دومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی.
- احمدی، رضا (۱۳۹۹)؛ مفهوم شناسی جهاد کبیر در قرآن، مجله میثاق، سال دوم، شماره ۸.
- محمودی، محسن (۱۴۰۱)؛ جهاد تبیین در فضای مجازی از منظر رهبر انقلاب (حفظه الله)، سومین کنفرانس ملی پدافند سایبری، دانشگاه آزاد مراغه.
- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۵)، " لغت‌نامه دهخدا"، جلد اول، تهران: انتشارات امیرکبیر.
- رشید زاده، فتح‌الله (۱۳۹۳) " تبیین فرازهای از اندیشه‌های نظامی_ دفاعی فرماندهی معظم کل قوا"، تهران: انتشارات دانشگاه امام علی (ع).
- رشید، غلامعلی، حیدری، کیومرث، کبیری، ابوالحسن، مهدوی، علی، سعادت ارکان نجد، محمود (۱۳۹۶) " تدوین راهبردهای نظامی دفاع همه‌جانبه در برابر جنگ احتمالی آینده"، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، سال پانزدهم، شماره ۷۰.
- سبحانی، فرهاد، محمدجواد، نوروزی، روح‌الله (۱۳۹۱) " از تهاجم فرهنگی تا جنگ نرم و راه‌کارهای مقابله با آن از منظر مقام معظم رهبری"، فصلنامه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، شماره ۵.
- سلامی، حسین و یداللهی، رضا (۱۳۹۶)، ارائه الگوی دفاعی حاکم بر اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، فصلنامه مطالعات دفاعی-استراتژیک، سال ۱۵، شماره ۶۹.
- عمید، حمید (۱۳۷۲) "فرهنگ عمید"، تهران: امیرکبیر.
- عساریان نژاد، حسین (۱۳۹۱) " نقد برشی بر ادبیات غیربومی دفاع ملی، دفاع همه‌جانبه"، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
- عبدالله‌خانی، علی (۱۳۹۲) " نظریه‌های امنیت"، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.

قاسمی، علی، بارین چهاربخش، ویکتور (۱۳۹۰) "ارزیابی حق دفاع مشروع در حقوق بین‌الملل معاصر"، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی، سال ۷، شماره ۲.

قانون اساسی ج.ا.ایران، اصل ۱۵۰. قابل دسترسی در :
<https://www.shora-gc.ir/fa/news/4707/>

معین، محمد (۱۳۸۶) "فرهنگ معین"، تهران: انتشارات زرین.

مرادپیری، هادی (۱۳۹۵) "تبیین اصول و مؤلفه‌های الگوی دفاعی - امنیتی جمهوری اسلامی ایران از دیدگاه اسلام (با تأکید بر نظرات و بیانات امام خامنه‌ای (مدظله العالی))"، سومین همایش تبیین اندیشه دفاعی امام خامنه‌ای (مدظله العالی) دانشگاه مالک اشتر.

مصطفی، خراسانی، مهدی، زکی پور (۱۳۹۶) "بررسی اندیشه‌های دفاعی مقام معظم رهبری در خصوص نیروهای مسلح"، دومین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی.

مهدیان، حسین (۱۳۹۹)؛ پروژه نظری: تبیین منظومه اندیشه دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (حفظ الله تعالی) در خصوص سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، ستاد فرماندهی کل ارتش جمهوری اسلامی ایران، معاونت طرح و برنامه و بودجه و امور مجلس، اداره تحقیقات و جهاد خودکفایی، دبیرخانه شورای عالی تحقیقات نظری.

مهدیان، حسین و ترکاشوند، جلال، ۱۳۹۹، تبیین نظام مند اندیشه‌ی دفاعی مقام معظم فرماندهی کل قوا (حفظ الله تعالی)، فصلنامه مدیریت نظامی، دوره ۲۰، شماره ۸۰.

Mattis, Jim (2018), Summary of the 2018 National Defense Strategy:
<https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

MINDEF (2004), Factsheet - About Total Defense:
https://www.nas.gov.sg/archivesonline/data/pdfdoc/MINDEF_20040207001_2/MINDEF_20040207003.pdf

